

Skjalda um h. ísl. Váttuneyfðis-
felag. Félagsári 1907-08 og 1908-09

Rúlk. 1909

Um nokkra nýja fundarstaði skelja í jarðlögum á Íslandi.

H. P. J.

1. Breiðamerkurjökull,

Á aurlöndunum við endann á Breiðamerkurjökli, fann ég sumarið 1906 ýmsar skeljaleifar. Skeljarnar voru þessar: *Admete viridula* Fabr.; *Tellina calcaria* Gmel. (hallloka); *Mactra elliptica* Brown; *Cyprina islandica* L. (kúskel); *Mya truncata* L. (smyrslingur). *Dentalium entale* L. (skipstönn); *D. striolatum* Stimps; *Trophon truncatus* Ström; *Aporrhais pes pelecani* L.; *Buccinum* Sp. (kongur); *Balanus* Sp. (hrúðurkarl).*

Flestar voru skeljarnar vestan Jökulsár, en þó varð þeirra einnig vart austan við ána. Virtust þær vera úr grágrænu teirlagi sem er undir jöklinum, og voru sumar skeljarnar auðsjaanlega nýkomnar úr jöklinum. Þetta sýnir, að Breiðamerkurjökull hefir fyrir skömmu — þegar talið er á jarðfræðisvísu — verið talsvert minni en nú, líklega jafnvel alls ekki náð niður úr fjöllumum, og hlýtur þá loftslag her á landi að hafa verið talsvert mildara en það er nú. Ekki er ólíklegt, að þetta hafi verið um sama leyti sem sjór var svo heitur við Norðurland, að *Purpura lapillus* gat lifað í honum, eins og Guðmundur Bændarson hefir fundið. Bjarni Sæmundsson

* Cand mag. Ad S Jensen, alkunnur dýrafræðingur, hefir ákveðið skeljarnar.

er helzt á því. að skeljaléifar þessar séu með nokkuru suðrænni blæ en er á skeljalífi nokkurs-staðar við Íslandstreundur nú, og var við því að búa-t. Hafið fyrir sandinum er nú grátt af jökulleðju langt út, og þarf sennilega að fara nokkuð djúpt til að finna lítið sandblandinn leir í botni. Bendir þetta alt, sem nú hefir verið sagt, til þess hve miklar breytingar hafa orðið á þessum svæðum, síðan grængrár leir gat sezt fyrir þar sem nú jökullinn liggur yfir.

2. Hoffellsjökull.

Björn Kristjánsson, kaupm. og alþingism., gaf mér fyrir nokkrum árum skeljar teknar á Hoffells-jökulsandi fyrir norðan Hornafjörð; skeljar þessar voru *Saxicava arctica*, *Pecten islandicus* og *Leda pernula*; voru þetta að því er ég frekast veit, fyrstu skeljar undan jökli sem menn hafa fengið vitneskju um hér á landi. Á auröldunum við jökulendann safnaði ég 1906 eftirfarandi tegundum, sem Ad. S. Jensen hefir ákveðið: *Peten islandicus* Müll. (hörpudiskur); *Mytilus edulis* L. (kræklingur); *Cardium ciliatum* Fabr. (báruskel); *Leda pernula* Müll.; *Saxicava arctica* L. (sandmiga); *Balanus* sp. (hrúðurkarl); *Hydroïdes (Serpula) norvegica* Gunn; eunfremur kvörn úr fiski og þó svo mað að ekki verður um sagt með fullri vissu.

Dýraleifar þessar eru úr nokkuð hörðnuðum, sendum, gráum leir, og bera vott um kaldari sjó en dýraleifarnar undan Breiðamerkurjökli og kaldari sjó jafnvel en nú er við suðurströnd Íslands Talsvert eldri virðast þessi lög vera en skeljalögin undir Breiðamerkurjökli, frá því á úthallandi ísöld líklega, og sjór hefir þá gengið talsvert hærra á land en þegar þessi síðarnefndu skeljalög settust fyrir. Merkilegt virðist það vera.

að þarna er vitnisburður um kaldara loftslag hér, en nú, eða nákvæmar sagt: kaldari sjó hér við land, og þó minni jökul og er það þó ekki oskiljanlegt, fjöllin hefðu getað hækkað og jökullinn vaxið við það, þó að loftslag hefði orðið mildara, eða eyðst haft sem bannaði jöklinum þá afrás sem hann hefir nú. En frekari rannsókn þarf þó við áður þetta efni sé nokkurnvegin ljóst.

(Frá þessum dýrabifum undir Breiðamerkurjökli og Hoffellsjökli hef ég skýrt nánar í tímariti landfræðifélagsins í Berlin 1907).

3. Við Kaldá í Kolbeinsstaðahreppi.

Skömmu neðar en þar sem nýja veginum sleppir, fann ég í leirbakkaum vestan við Kaldá, þes-ar teg- undir af skeljum: *Mytilus edulis*, (kræklingur); *Tellina calcarea* (hallloka); *Saxicava arctica* (sandmiga); *Mya truncata* (smyrslingur); *Buccinum undatum* (beitukongur); *Astarte* sp. (gimburskel); *Balanus* sp. (hrúðarkarl). (Bráðabirgðarákvörðun).

Leirinn sem skeljarnar eru í, er sumstaðar svo harður að fremur má heita leirberg; hann hefir auðsjáanlega orðið fyrir miklum þrýstingi, er einkennilega marg-sundurprunginn og lögín hafa raskast. Ofan á honum virðast vera jöklamenjar, og sé rétt athugað, þá eru skeljarnar frá hlýrra tímabili milli kaldari, og hefir þetta líklega verið seint á isaldatímabilinu. Skeljalögín í Fossvogi, sem eru frá hlýrra tímabili milli isalda virðast óefað eldri en þessi Kaldarlög; aftur á móti eru Kaldarlögín vafalau-t miklu eldri en skeljalögín undir Breiðamerkurjökli, og sennilega líka eldri en Hoffellsjökulslögín.

Loftslagsbreytingarnar á isaldatímabilinu hafa hér verið margar og miklar, stundum verið jafnvel minni jökull á landinu en nú er, en stundum aftur gengið

jöklar í sjó fram hvervetna á landinu. Ber landið mjög menjar þessa ýmislega loftslags, eigi að eins í jarðlögum. heldur einnig í landslagi. Lítil líkindi eru til að breytingunum sé nú lokið þó að þeirra gæli lítið á einni mannsævi og jafnvel lítið á þeim tíma sem liðinn er frá byggingu Íslands.

Helgi Péturss.

8

